

Šiame numeryje:

Laikinosios vyriausybės idėjinis palikimas.
Pokalbis su lituanistu dr. Petru Joniku.
Legenda apie meilę, laisvę ir mirtį: A. Škėmos „Živilės“ spektaklis.
Stratfordo festivaly — po audros vėl saulė.
Poeto sugrįžimas į gimtąją žemę: Česlovo Milošo 70 metų amžiaus suakties proga.
Vlado Šlaito eilėraščiai.
Muziko Juozo Karoso netekus.
Jaunatviška heroika atostogaujant: D. Brazytės-Bindokienės knyga „Angelų sniegas“.

Kertinė Parastė

LAIKINOSIOS VYRIAUSYBĖS IDĖJINIS PALIKIMAS

„... norime būti nepriklausomi, pasiryžę aukotis ir viską atiduoti Lietuvai“.

1.

Trečiamajam Reichui ir SSSR vykdančiam slaptojo laisvės ir nepriklausomybės. Kaip žinom, abiejų sąmokslininkų konfliktas 1941 metais sudarė palankias istorines sąlygas pasauliui parodyti tikrąją lietuvių tautos valią ir ryžtą atgauti savo valstybinę nepriklausomybę.

Lietuvos sukilėliai 1941 birželio 23, dar prieš vokiečių kariuomenės pasirodymą, per Kauno radiją paskelbė nepriklausomos Lietuvos atstatymą ir naują Laikinąją vyriausybę. Dar aidėjo šūviai Kauno gatvėse birželio 24 rytą, kai Laikinoji vyriausybė pradėjo darbą.

Pirmasis jos uždavinys buvo pastatyti atžygiuojančius vokiečius prieš įvykusį faktą, kad Lietuva yra nepriklausoma ir jau atstatė vidaus tvarką. Todėl, kai birželio 25 Laikinoji vyriausybė kreipėsi į tautą, jos pirmieji žodžiai neatitikinai buvo: „Nepriklausomos Lietuvos valstybė jau atstatyta“.

Pirmiausia ji pasvėrė pirmojo bolševikmečio žalą kraštui ir pagerbė žuvusius kovoję dėl Lietuvos laisvės. Ji pabrėžė reikalą telkti pastangas „ne vienos grupės ar partijos, ne vieno žmogaus, bet visų Lietuvos žmonių“ gerovei. Ragindama visus Lietuvos piliečius būti pasirususiais „dar visko pakelti“, ji priminė, kad „gyventi dėl tėvynės yra taip pat heroizmas, kaip ir mirti dėl jos“.

Atsišaukimas baigėsi tokiomis žodžiais: „Laikinoji vyriausybė nieko nežada. Ji jaučia, kad ir be tų pažadų tauta jos siekimus supranta ir priima. Tė gi siekimai yra ne Laikinosios vyriausybės sudaryti, o tik paimami iš visų trijų milijonų širdžių ir jos formuojami — norime būti nepriklausomi, pasiryžę aukotis ir viską atiduoti Lietuvai“.

(Nukelta į 2 psl.)

Pokalbis su lituanistu dr. Petru Joniku

Gerbiamas Profesoriau,

Sveikinu Jus prieš keletą mėnesių atšventusį 75-ji gimtadienį! Žinome, kad prasmingai leidžiate pensininko dienas, tęsdamas savo darbą lietuvių kalbotyros srityje, tačiau būtų įdomu ta proga išgirsti iš Jūsų ką nors daugiau apie Jus ir Jūsų darbą.

— Pirmiausia norėčiau paklausti, kodėl, išėjęs į pensiją ir atsisakęs išpareigojimų Chicago universitete bei Pedagoginiame lituanistikos institute, pasilikote gyventi Chicagos kaimynystėje (Riverside), kai daugelis vyresnio amžiaus lietuvių, ypač pensininkų, išsikėlė į geresnius klimato atžvilgiu kraštus — Floridą, Kaliforniją ir kitur?

— Svarbiausia tai, kad Chicagoje bei jos apylinkėse yra nemaža bibliotekų su palyginti gausiais, mano darbui reikalingais knygų, leidinių rinkiniais, kuriems, sakysime, Floridos ir Kalifornijos bibliotekos toli gražu neprilygsta.

— Kuriam savo kalbotyros darbui skiriate šiuo metu daugiausia dėmesio ir laiko?

— Labiausiai man rūpi pabaigti lietuvių kalbos istoriją. Tai nebus naujas mano 1952 m. Chicagoje išėjusios „Lietuvių kalbos istorijos“ leidimas, bet bus nauju požiūriu nagrinėjama mūsų kalbos raida, glaudžiai siejama su pačios lietuvių tautos istorija.

— Kada galima tikėtis Jūsų lietuvių kalbos istorijos studijos pabaigtuvų ir pasirodymo spaudoje? Gal galėtumėte ką nors daugiau papasakoti apie šį plačią apimtį darbą?

— Darbą tępradėjau, 1973 m. vidurvasaryje išėjęs į pensiją, nes tariasi tada turėjus daugiau atliekamo laiko. Šiuo metu veikalo juodraštis yra baigtas. Dabar tenka jį taisyti, papildyti, vietomis perdirbinėti. Manau rankraštį baigsiąs redaguoti šių metų gale. Tokiu nauju požiūriu rašomai lietuvių kalbos istorijai ir viso žmogaus gyvenimo nebūtų per daug. Mat dar labai trūksta tam paruošiamųjų darbų, o ir esamosios literatūros, bent svarbesnių veikalų, tetai nelengva čia susigraibyti, jau nekalbant apie archyvinę medžiagą. Vis dėlto bent minimumą medžiagos pavyko susikačiuoti, ir tuo būdu galėjau imtis rašyti labiau platesniems skaitytojams sluosniams skiriamą populiarą mokslinę lietuvių kalbos istoriją, nors tobulumo čia ir neįmanoma pasiekti ne tik dėl trumpo laiko, bet ir dėl metodologinių priežasčių. Tė nepaisant, šį darbą rašyti skatinantis ir temos svarba bei jos aktualumas: juk lietuvių tautos gyvybės pulsavimas amžių būryje susijęs su lietuvių kalbos gyvatos raida. Kai ligi šiol apskritai niekas šios temos nenagrinėjo, atrodė jau nebeatidėliotina jos imtis kad ir šiomis dienomis darbu gerokai nepalankiomis sąlygomis.

— Esate apsiėmęs suredaguoti prof. A. Salio raštus. Su kokiais sunkumais susiduriate juos redaguodamas? Kaip toli šis darbas yra pažengęs ir kada numatoma visus

prof. A. Salio raštus baigti leisti?

— Sunkumų, bent tam tikrų kliūčių pasitaiko ne viena. Suredaguotas I tomas kelerius metus pragulėjo spaustuvelyje. Matyt, leidėjas turėjo kokių kliūčių; be kitko, ilgokai truko, kol spaustuvelyje įsigijo kai kuriuos rašmenis su reikalingais diakritiniais (priedėtiniais) bei kirtio ženklais. Ir suredaguotas II tomas jau keleri metai kaip guli spaustuvelyje. Leidinys tarpais ir iš daktoriaus reikalauja ilgesnio laiko, taisant jį A. Salio raštus išbrovusias korektūros klaidas (tam reikia ir bibliotekose ieškoti atitinkamų šaltinių), atstatant kai kurių straipsnių formą, pasikeitusią straipsnių taikant kitam leidiniui (pvz. Lietuvių enciklopedijai) ir kt. Jau daugiau nuo leidėjo pareis, kada galės išeiti ir paskutinis A. Salio raštų tomas.

— Kartą esate man minėjęs, kad neįmanoma viso laiko skirti savo pagrindiniam darbui, nes neretai pašalinis darbus darbelius tenka atlikti. Įdomu, kokie tie darbai darbeliai?

— Šių pastarųjų vis dėlto pasitaiko nemažai. Tenka kuria lietuvių kalbos tema parašyti straipsnį kitą, ieškoti tam medžiagos. Nevienas kreipiasi kurio nors norminiu kalbos klausimu. Kartais kas nori patirti kurio atakiro žodžio, jo atsiradimo ir vartosenos istoriją (pvz. kada atsirado mūsų kalbos naujadaras valstietis). Tokiems bei panašioms klausimams pagrįstai atsakyti tenka padėti daug gaisties, ypač kad čia neįmanoma susirasti pakankamai lietuviškų raštų, labiausiai periodinių leidinių komplektų, kuriuose toks žodis pirmą kartą būtų pasirodęs. Vienas kitas lietuvių kalbos tyrinėtojas ar doktorantas kreipiasi įvairiais klausimais, susijusiais su savo moksliniu darbu (kartais ir kuris universitetas kviečia vertinti lituanistinę doktoranto disertaciją). Pasitaiko ir amerikinių universitetų mokytojų, kurie mokslui ir praktikai labai svarbu, kad ko greičiausiai išeitų ir paskutinis tomas, o atsiradusią papildomą medžiagą juk galima vėliau ir papildomu tomu išleisti, kaip ir kitų tautų leksikografijos praktika rodo.

— Vilnius šiuo metu bene laikomas svarbiausiu baltistikos centru. Kokia Jūsų apie tai nuomonė?

— Jau iš seniau yra susidariusi tradicija lietuvių kalbai, kaip vienai seniausių gyvųjų baltų (o taip pat ir apskritai indoeuropiečių) kalbų, skirti didelį dėmesį ypač baltų kalbotyroje. Tėtai rodytų ir Vilniuje leidžiamas pusmetinis baltų kalbotyros žurnalas „Baltistica“.

— Kokia baltistinių studijų padėtis šiuo metu JAV ir kitur pasaulyje ir ar susidomėjimas jomis didėja?

— Ypač JAV domėjimasis baltistikos bei Baltijos studijomis yra padidėjęs. Tai liudija ir 1968 m. pabaigoje JAV įkurtoji Baltų studijų puoselėjimo draugija (Association for the Advancement of Baltic Studies, Inc.), turinti per pusą šimto simto narių, kurių tarpe yra ir Europoje bei kituose kraštuose gyvenančių mokslininkų. Draugija orga-

Dr. Petras Jonikas

gali asmenys, gavę specialų leidimą). Jaunojoje kartoje esama ir gerai pasiruošusių gabių kalbininkų, pagal galimybes, pasireiškusių vertin- gais, svarbiais darbais. Žinia, visi darbai turi laikytis komunistų partijos linijos. Lietuvių kultūrai nuostolis, kad ankščiau palyginti gausoki „Lituanistikos bibliotekos“ serijos leidiniai vėliau suretėjo, o dabar bene ir visai nutrūko. Vėl nežinia, kaip aiškintinas per ilgai nusitęsęs didžiojo (akademino) „Lietuvių kalbos žodyno“ leidimas, nors pati Mokslių akademija jau seniai buvo pasiskelbusi daug greičiau jį išleisianti. Lietuvių kalbos mokslui ir praktikai labai svarbu, kad ko greičiausiai išeitų ir paskutinis tomas, o atsiradusią papildomą medžiagą juk galima vėliau ir papildomu tomu išleisti, kaip ir kitų tautų leksikografijos praktika rodo.

— Vilnius šiuo metu bene laikomas svarbiausiu baltistikos centru. Kokia Jūsų apie tai nuomonė?

— Jau iš seniau yra susidariusi tradicija lietuvių kalbai, kaip vienai seniausių gyvųjų baltų (o taip pat ir apskritai indoeuropiečių) kalbų, skirti didelį dėmesį ypač baltų kalbotyroje. Tėtai rodytų ir Vilniuje leidžiamas pusmetinis baltų kalbotyros žurnalas „Baltistica“.

— Kokia baltistinių studijų padėtis šiuo metu JAV ir kitur pasaulyje ir ar susidomėjimas jomis didėja?

— Ypač JAV domėjimasis baltistikos bei Baltijos studijomis yra padidėjęs. Tai liudija ir 1968 m. pabaigoje JAV įkurtoji Baltų studijų puoselėjimo draugija (Association for the Advancement of Baltic Studies, Inc.), turinti per pusą šimto simto narių, kurių tarpe yra ir Europoje bei kituose kraštuose gyvenančių mokslininkų. Draugija orga-

nizuoja mokslinius suvažiavimus ir kas metų ketvirtį leidžia savo „Journal of Baltic Studies“.

— Kaip žiūrite į Vakarų pasaulyje gyvenančių jaunosios kartos lietuvių gimtosios kalbos mokėjimą?

— Daugelis to jaunimo (ypač jau svetur gimusio), veikiamo kitakalbės krašto aplinkos, menkai, varganai tepasivaina savo tėvų kalbą, o kai kurie ilgai net ir visai ją pameta (yra atvejų, kai lietuvių tėvų kūdikis, dėl kurių nors priežasčių iš pat mažumės tėvo ar motinos paliekamas sveimtųjų šeimoje ar nelietuvių vaikų darželyje, užauga visai neįpramokęs lietuvių kalbos). Vien šeštadieninė lituanistinė mokykla čia nedaug tepadės, jei patys tėvai, šeima ištvėringai ir planingai tuo nesirūpins. Tokiam svarbiam bendram tautiniam reikalui, kaip gimtosios kalbos perdavimas jaunajai kartai, yra būtina ir plačių mastu organizuota bei nuolat įvairiais būdais skatinama visuomenės pagalba.

— O kokią vaidmenį lietuvių kalba vaidina mūsų tautybės išlaikyme?

— Tautybės sąvokos dėmesys įvairioms tautos gali įvairuoti, nors kalba apskritai yra labai svarbus dėmuo, o lietuvių tautai — gimtoji kalba yra ir pats pagrindinis. Įžymiausi lietuvių tautinio atgijimo veikėjai, o taip pat ir mūsų kalbininkai buvo nuomonės, kurią galima taip susumuoti: be lietuvių kalbos nebus ir lietuvių tautos. Jau Mikalojus Daukša (mirus 1613 m.) lietuvių kalbą laikė svarbiausią mūsų tautybės žyme. Tai patvirtina ir mūsų aukštųjų luomų istorija: pametę savo gimtąją lietuvių kalbą, didikai, aukštuomenės jos nebeperdavė savo vaikams, ir jų palikuonys įsiliejo į kitas tautas, o lietuvių tautai pražuvo.

— Žinome, kad gana skeptiškai esate atsiliepęs spaudoje apie lituanistikos katedros kuriame JAV universitete steigimą. Tačiau kadangi sprendimas ją steigti jau padarytas, kokios būtų Jūsų sugestijos ir patarimai jos steigėjams?

— Sugestija steigėjams būtų persvarstyti spaudoje mano ir kitų keltuosius abejojimus dėl lituanistikos katedros steigimo JAV universitete. Ar iš tikrųjų vertėtų šimtus tūkstančių (o gal ir apie milijoną) dolerių mokėti universitetui, kuris ne būtinai čia tvarkysis pagal pagrindinius mūsų pačių pagėdavimus, jei ne blogesnių vasių galėtume susilaukti nors ir mažesnė sumą nukreipę į mūsų pačių rankose esantį Lituanistikos institutą (kad ir prirėkus kiek pertvarkytą), specialiai mokslo reikalui ir įsteigtą?

— Vertindami „Laiskų lietuviams“ redaktoriaus J. Vaišnio, S.J., lietuvių kalbos puoselėjimą žurnalo kalbos skyriuje, kurio patarėju Jūs esate, pasigendame panašių skyrių kituose lietuviškuose periodiniuose leidiniuose. Kokios būtų Jūsų sugestijos panašioms skyriams kituose laikraščiuose įvesti ar jiems atgaivinti?

— Žinoma, būtų nemaža parama ypač mūsų bendrinės rašomosios kalbos kultūrai, jei bent kiek galima daugiau lietuviškų laikraščių savo skyriuose rastų vietos kalbos skyreliams. Tik turbūt čia pristigtume tam kompetingų kalbininkų. Dabar tarpais kuriame laikrastyje pasirodo lyg toks skyrelis, atrodo, geros valios žmonių rašomas, bet nekarta su nepakankamai tepagrįstais patarimais ar net klaidingais dalykiniais aiškinimais. Nevienu atveju būtų reikalui daugiau pasitar- nauta, jei laikraščių redakcijos ar jų bendradarbiai pasi- naudotų jau skelbtais mūsų kalbininkų patarimais, aiškinimais. Ypač gražios tam medžiagos duoda prof. A. Salio „Raštų“ I tomas (Roma, 1979), specialiai ir skirtas bendrinei kalbai.

— Ką dar norėtumėte pasakyti mūsų lietuviškajai išeivijai? Ką galėtumėte patarti ir palinkėti jaunajai kartai, besidominčiai lituanistika?

— Būtų džiugu, jei lietuvių išeivija pirmiausia ryžtingiau ir visuotiniau rūpintųsi bendraisiais pagrindiniais lietuviškaisiais reikalais, o tik paskui grupiniais ir antraeiliais. Linkėtina, kad galimai daugiau atsirastų jaunuolių, kurie, nepasiduodami lobiai ir hedonizmo gundymams, studijuotų lituanistiką, ypač lietuvių kalbą ir taip geriau patys suprastų ir kitiems galėtų išaiškinti pagrindą, kuriuo remiasi ir pati tautos gyvata, tą pagrindą tautosutų ir puoselėtų.

— Nuoširdžiai ačiū už malonų pasikalbėjimą. Linkiu Jums ir Jūsų žmonai sveikatos ir sėkmės tolimesniuose Jūsų darbuose!

Su profesorium Kirilėju Gražutė Šlapelytė-Sirutienė

Legenda apie meilę, laisvę ir mirtį

PR. VISVYDAS

Antano Škėmos triveiksmė tragiškoji „Živilė“ išvydo Los Angeles Dramos sambūrio sceną birž. 28 d. Geru laiku, nes pastatymas prasmingai sutapo su birželio tremimų 40-mečiu. Na, iš kitos pusės žiūrėti, geras laikas yra tada, kai publika ko nors itin laukia. Šalia įkūrėjo įprastų renginių formato gan reti Dramos sambūrio pasirodymai atneša kolonijai kultūrinę atgaivą. Scenos mylėtojai jos visuomet laukia.

A. Škėmos veiklas buvo užbaigtas Augsburgėje — Hofe 1947 metais. Tekste romantiškai plazda iš Lietuvos atsineštas patosas meilės, laisvės, karžiškių mirties. Aitriai dega neapykanta mūsų tautos skriaudėjams. Aistra blogiui (gobšumas, garbės troškimas, žiaurumas, niekšybė, išdavystė) apsinuogina per visą neigiamų veikėjų ugį. Blogis tampa tiesiog naiviai komišku išsigimimu.

Legenda suregta anaforos būdu: Živilės ir Gluosnio meilė pakartojama trijuose paveikluose, su skirtingu istoriniu fonu ir, žinoma, šiek tiek skirtinga veikėjų charakteristika. Regime senovę, 1863 metų sukilimą ir 1941 metų bolševikų siautėjimą. Kadangi žvilgsnis trunkančius veiksmus reikia suglausti turiningą istorinį įvykį, veikėjų emocijos, pagrįstos gėriu ar blogiu, liejasi bematant. Romanika susipina su realybe, svajinga kalba su natūraliu niekšų šliaužijimu. Veikėjai nieko neslepia. Tuoj užverda konfliktas, įvyksta lemtingas lūžis ir pagaliau tragiškas apsisprendimas. Tiesiog sunku suprasti, kodėl operų kompozitoriai ir libretistai ligšiol nepastebėjo „Živilės“ operiškų duomenų. Jau dabar, režiiseris Dailios Mackalienės sumanyme, romantiškai realistinis operinis polekis persmelkia visą pastatymą. Akį patraukia skoningai jaukios Algio Žaliūno dekoracijos. Emos Dovydaitenės sukomponuoti rūbai aluoja rodomų laikmečių autentiškumą. Ir toji veikėjų bravūra vietomis prašosi arių bei rečitatyvų skambėjimo. Žiūrovai žino, kas bus, todėl daugiau dėmesio

kreipia į kalbos melodingumą, į aistrų reiškinio būdus, į scenovaizdžio grožį, į rūbų sukirpimą.

Suprantama, kai veikėlas scenoje žiba realistinėmis spalvomis, iš aktorių laukiamas kuo daugiau nuoširdesnio tikrovės imitavimo. Šia linkme maždaug ir pasireiškė losangelinės „Živilės“ vaidintojai. Uvertiūrinis Svajūno vaidmuo (programoje pažymėtas Algimantui Malėnui iškritus) teko D. Mackalienėi. Jos orus deklamacinis balsas, juodas šilko rūbas, stambūs gintaro karoliai, šviesūs plaukai savotiškai pabrėžė „Živilės“ spektakliškumą. Ar tai gerai, ar blogai, nesvarstysiu. Galui tik priminti, kad, pagal Aristotelį, tragiškuose vaidiniuose „spektakliškumas“ tėra tik šalutinė dorybė.

Trijuose paveikluose visokių aistrų kamuojamą Karį jūtą gan vykusiai realizavo Vincas Dovydaitis. Pamišėlikai šlovinti auksą jam sekėsi neblogger, šiek tiek menkiausvoti apie Muravjovo suteiktą garbę sukilimo veiksmu. Tačiau geriausiai jis išreiškė nostalgiską draugystę buteliui. Aplamai V. Dovydaitis kas kart priartėjo prie gero vaidybos lygio — rodos, nedaug teturksta, kad išraiškos įtaigumas užgožtų mėgėjiškumą.

Niekšas Ašauto vaidmenyje aktorius Antanas Kiškis buvo geriausias antrame paveiksle, kur jam grumtis su Gluosniu reikėjo suktu, pasipūtusio bajoro manieromis. Pabrėžtinai jo balso aiškus tembras, kalbėjimo ritmo pajutimas. Jis turėtų dažniau rodytis scenoje.

Man regis, Gluosnio vaidmuo A. Škėmos tekste yra vienas iš sudėtingiausių ir sunkiausių. Legendiniai šuoliai iš meilės gėlio į išdavystės duoną čia yra akrobatiškai staugūs. Gluosniui nelieka laiko net pasvyruoti, kai, štai, akimoiu reikia iš narsulio pavirsti išdaviku. Šitokia transformacija galėtų pakirsti ir geriausių aktorių. Todėl tikrai užjaučiu labai sąžiningai vaidinusių Aloyzų Pečiūnų. Tai dar gėlas aktorius, bet su gera išvaizda, atmintimi, scenine energija. Jis tikria-

Rašytojas Antanas Škėma, dramų „Živilė“ autorius. Šiame rugėjo mėn. 11 d. sueina 20 metų nuo jo tragiškos žūties.

Nuotr. V. Maželis.

siai įsitikino, kad tris kartus mirti scenoje yra lengviau, negu tris kartus būti kažkokiu netikrai apipavidalintu karžygiu.

Legendos turinyje Živilės asmuo spinduliuoja magišką patrauklumą: graži, dvasiškai tyra, žmogiškai tvirta. Šio idealo siekė jauna aktorė Sigutė Mikutaitytė-Peterson. Ar tai jos debiutas? Nespažau patirti. Vis dėlto jos išgyvenimas į antonišką Živilės būdą buvo pakankamai įtikinantis — trapias lyriškas, meilus, užsklandose herojiškai nuožmus. Gaila, kad kukliame programos lakšte nieko nėra nei apie ją, nei apie kitus debiutuojančius vaidintojus. Aplamai tokiu atveju visų scenos darbuotojų kūrybinė egzistencija paminėtina, bent trumpai.

Norėtusi paklausti — kurių galų reikalingas ketvirtas, iš prakalbų sudarytas veiksmas. Du, trys, keturi sakiniai — tvarkoj. O dabar rengėjai dar pasikvietė garbingą rašytoją, Dramos sambūrio valdybos pirmininką J. Gliaudą, kad po visko skaitytų dramaturginę paskaitą. Pasidarė nejuokiamoji imontuoti aktoriai, dailininkas, vadovai (su dovanų bei puokščių glėbiais) visų nemirė iš nekantrumo, o publika sprogė sprogo tūžmu.

Apie tai norom nenorom rašau, nes vis kartojama ta pati spektaklių prailginimo procedūra. Ši tikrai graži A. Škėmos veikala vaidinant gastrolėse, Dramos sambūris turėtų neleistis niekam ausinti būrnis ilgiau kaip tris minutes.

mokanti apsiginti nuo įtūsusios sesers. Į ją žiūrėti, jos išdaigas sekti buvo nepaprastai smagu. Lewis Gordon sukūrė įdomiai komišką Grumio vaidmenį, o iš balkono, „vaidinimą“ sekdamas ir be perstojo geriodamas iki visiškai nusigėres užmigo, labai patraukliai dalyvavo Desmond Ellis, vaidindamas katilių Christopher Sly. Visi kiti aktoriai ir statistai buvo savo vietose, bet nepastebėjau nė vieno, kur galėčiau spėti iškilsiantį ir ateities žvaigždžių tarpą. Puikūs Susan Benson kostiumai ir įnėdami — išnėdami butaforiniai reikmenys (baldai, etc.). Dekoraciją sudarė auksalapis T formos vijoklinis medis, apsupęs balkono brana.

Trumpai pastatymą vertinant, pasakytina, kad tai įdomus, labai juokingas, pramoginis spektaklis, kuriam parašytas keturis su pliusu. Vertas kiekvieno Shakespearo dramų ir Stratfordo festivalio mėgėjo dėmesio. Tik nei šis, nei 1973-jų pastatymas ne iš tolo neprilygsta briliantišiam režiiserės Pamelos Hawthorn pastatymui 1979 m. vasarą. Gaila, kad, kaip ant juoko, jai leido statyti sumautam Third Stage teatry, kuris visada lieka puštutis ir kur retas aną pastatymą išgyveno.

Coriolanus

Viena iš rečiausiai statomų Shakespearo tragedijų, Stratfordo festivalio scenon pašaukta išvis tik antrą kartą, pirmą kartą po lygiai 20 metų. Ši kartą susigundė ne tiek garsus režiiserius, kiek aktorius Brian Bedford su „Coriolanu“ pasigalynė.

Tragedijos siužetui panaudotas Plutarcho veiklas. Ką čia panaudotas — nuipagijutas, pakelkiant net daugumą originalių vardų ir ano autoriaus frazių. Bet Shakespearo laikais tokių dalykų būta madoj, ir niekas nieko nebausdavo bei nedraudavo. Ypač kai legendinė pasaką paverčia drama toks genijus...

Turinys labai nesudėtingas. Caius Martius, Romos patricijus, didelis karžygis, bet prastas politikas, užkariauja volskų miestą Coriolį ir už tai ne tik gauna Coriolano vardą, bet gerbėjų siūlomai ir Romos konsulas. Susikirtęs su plebejais, į kuriuos jis žiūrėdavo iš aukšto, bet jų atstovais senate, užuot gavęs konsulo postą, iš Romos ištrėmiamas. Ištūkęs nusidangina pas nukariotąjį volskų valdovą Aufidijų, pasidarą jo sąjungininku ir su didele kariuomene, viską naikindamas, apsupa Romą, pasiryžęs už poros dienų ją deginti. Jokių siūnčiamos delegacijos jo rūstybės nepermalda. Tik atsiųsta motina (su žmona) širdį suminkština, ir nuo Romos jis pasitraukia. Už tai Aufidijaus šalininkai jį nužudo. Viskas.

Visų pirma, Brian Bedford režisūroj atsisakys ne tik pačių minimaliausių dekoracijų, bet ir bet kokių butaforinių puošmenų ar reikmenų, išskyrus gan įspėsius kostiumus. Scena liko pilka ir plika. Visi aktoriai tris valandas vaidino stat! Kaip ir daugelyje kitų Shakespearo „romėniškų“ veiklų — beveik nėra moterų. Kariai, senatoriai, baltais sijonais patricijai, rusvais skarmalais plebejai (jų tarpe, tiesa, maišėsi keletas mūrininkų moterų, tik su labai neryškiomis moteriškumo žymėmis, visos bebalės, nes dramaturgas joms kalbėt užgynė).

(Nukelta į 3 psl.)

Kertinė paraštė

(Atkelta iš 1 psl.)

nerodė nė mažiausio palankumo hitlerinei Vokietijai. Ši dokumentą reikia nuolat priminti visiems tiems, kurie, jo neskaitydami, melagingai tvirtina, kad Lietuvos Laikinoji vyriausybė buvo nacių okupantų irankis.

Tiesiog reikia stebėtis, kad šiame pirmame programiniame dokumente nėra nė vieno mūsų priešų priešą liaupsinančio žodžio. Atsisaukimo į tautą turinys yra orus ir kilnus, kaip sukilusios tautos siekis panaikinti skriaudą, atkurti pavergėjų smurto sunaikintąją Lietuvos nepriklausomybę.

Šio tikslą nepaliaujamai siekė bendroji tautinio pasipriešinimo organizacija — Lietuvių aktyvistų frontas, vadovaujamas pirmojo savanorio pulk. Kazio Škirpos. To paties siekė ir prof. Juozas Ambrazevičius vadovaujama Laikinoji vyriausybė. Jos pirmasis uždavinys buvo atžygiuojantiems vokiečiams parodyti įvykusių faktų: atkurtą Lietuvos nepriklausomą valstybę. Štai kodėl patys pirmieji Laikinosios vyriausybės žodžiai ir tautą ir negalėjo būti kitokie, kaip paprastas fakto konstatavimas: „Nepriklausomos Lietuvos valstybė jau atstatyta“.

Tik po to kalbama apie tautai padarytas galias žaizdas. Pirmoji tarybinė okupacija vadinama „košmarišku sapnu“. Tik savaitei pralinkus po masinių tremimų, šie žodžiai nėra kokia metafora. Blaivų nuostolių įvertinimą sėka pagarbos pareiškimas nukankintiems ir žuvusiems už tėvynę. Tik trečioje vietoje paminita, kad „vokiečių žygis į Rytus įgalino mus paskelbti nepriklausomą Lietuvos valstybę“.

Blaivų tikrovės vertinimą liudija ir kita atsisaukimo vieta, kurioje sakoma, kad tik išryškėjus bendradarbiavimo galimybei tarp Vokietijos ir Lietuvos, bus sudaryta nuolatinė krašto vyriausybė ir prasidės „naujai kuriamos atgimiosios valstybės darbas“.

Netrukus Laikinajai vyriausybei pasiūlyta, kad naujieji užkariautojai nelinkę pripažinti jos, kad bendradarbiauti galimybių nėra. Tada ji ryžtingai atmetė gundymus pasiversti kolaborantinių patarėjų organu ir po šešių savaičių savo veiklą sustabdė.

Po 40 metų nuo atsisaukimo paskelbimo, kai lietuvių tauta pakankamai gerai patyrė bolševikų ir nacių teroro siautėjimą, šiandien mūsų atrodė per daug griežtas Laikinosios vyriausybės atsisirbimas nuo „mūsų visų blogo atminimo“ režimo prieš 1940 birželio 15.

Tiesa, kad prez. Smetonos autoritetinio valdymo laikotarpis nebuvo tikrai demokratinis, bet, sulgyinus šio režimo silpnę su baisiais komunistų ir nacių nusikaltimais prieš žmoniją, kiekvienas objektyvesnis stebėtojas turi pripažinti, kad vadinamas tautininkų režimas Lietuvoje buvo labai žmoniškas, nors ir netobulas.

Tai vienintelis „lapsus linguae“ — žodžio klaida šiame atsisaukime, bet ją galima suprasti ir pateisinti, nes nebuvo kada žodžius sverti ir juos dailinti.

Laikinosios vyriausybės atsisaukime į tautą nusmailytoms idėjinėms gairėms nebuvo lemta įsikūnyti, nes rudieji okupantai tai sukludė. Tačiau ir šiandien jos skamba labai patraukliai.

„Ne tarpusavio klasių kova mums reikalinga. Nereikia mums kovos tarp darbininko ir

ukininko, nes abudu yra tokie pat darbininkai. Mes per mažai esame tauta, kad galėtume vieni kitus tarpusavio kovoj naikinti“ — šita Laikinosios vyriausybės pažūra skamba nūdieniškai. Lygiai reikšmingas tebėra privatus ar valstybinio kapitalo vykdomo žmogaus išnaudojimo pasmerkimas.

Atmesdama pragaistą klasių kovos šūkį ir smerkdama bet koki dirbančiojo žmogaus išnaudojimą, Lietuvos Laikinoji vyriausybė pirmiausia visumoje vertėsi eile išsklaidė darbą. „Darbas tam, jog pats dirbantysis žmogus ir valstybės pilietis visuma pajustų, kad gyvenimas gerėja, o jei negerėja, tai kad matytų, jog visi našta kelia vienodai bendroje nepriklausomoje valstybėje ir planingai veržiasi į geresnes dienas“.

Laikinoji vyriausybė ne tik kritiškai įvertino pirmosios bolševikinės okupacijos politiką, bet ir padarė iš to kūrėbines išvadas atečiai, išryškino kaip esminę vertybę kūrybinį ir pasiaukojantį žmogaus darbą, padėjo naują žmoniškumo pagrindą ir ant jo išklė atnaujintą tautinės nepriklausomybės idealą.

5.

Laikinoji vyriausybė tegyvo šešias savaites. Tai daug ir labai mažai. Daug, palyginus, kad maži, palikti vieni, akistatoje su Stalino ir Hitlerio pabaisomis, lietuvių sugebėjo pasinaudoti trumpa istorine akimirka savo tikriesiems tautiniams siekiams pareikšti. Tai labai mažai, palyginus su tebetrukančia nelaisvės naktimi. Tačiau ir tokia, kokia buvo, Lietuvos Laikinoji vyriausybė, priėmusi iš sukilusios ir kovojančios tautos mandatą, jo nesugrąžino tuščio.

Pirmame atsisaukime į tautą išreikštos idėjinės gairės pasilieka kaip pirmųjų dabartinės Lietuvos laisvės kovotojų testamentas, kurio vykdymu turi rūpintis naujos ir naujos lietuvių kartos savo nesiliaujančiame žygyje į laisvę. Ir kaip tik dėl to, kad tame istoriniame dokumente užmesti tik patys bendriausi ateities Lietuvos metmenys, jis nepraras savo aktualios reikšmės, ligi neatsiras sąlygos šiuos metmenis išplėtoti ir įgyvendinti.

Klasių kovos atmetimas, kapitalistinio išnaudojimo pasmerkimas, kūrybinio ir pasiaukojančio žmogaus darbo išskilimas — tos trys pagrindinės idėjinės gairės, išreikštos programiniame Laikinosios vyriausybės dokumente, įkvėpė ir įkvėps lietuvių siekti savo nepriklausomybės idealo ir drauge, geresnio pasaulio.

Niekas negali paneigti skaidraus 1941 metų sukilėlių idealizmo, kurį išreiškė Laikinoji vyriausybė ir nurodė visoms ateities kartoms kaip sekintą pavyzdį — mylėti savo kraštą, imtis kasdieninių pareigų su tokiu pasiryžimu, su tokiu nesireklamuojama atsidėjimu, su koku sukilimo dienomis didvyriai ėjo mirti dėl tėvynės.

Kaip giliai gyvenimiškai skamba ir kaip kartais nepakankamai suprantamas ir vykdomas Laikinosios vyriausybės nurodymas, kad gyventi dėl tėvynės galima taip pat herojiškai, kaip ir mirti dėl jos. Laikinosios vyriausybės idėjinės gairės buvo paimtos iš trijų milijonų sukilusių širdžių, todėl 1941 birželio 25-sios atsisaukimas į lietuvių tautą mūsų istorijoje visuomet bus reikšmingas, kaip ir 1918 vasario 16-sios aktas.

Julius Vidzgiris

Stratfordo festivaly — po audros vėl saulė

ALFONSAS NAKAS

Auksinė vidurvasario diena birželio 17-toji, pusiaukelį tarp šventų: Jono ir Petro-Povilo. Plenišnis dangus, su kur nekur pasidariausiu lininiu debesimis. Gaičius, sausas šiaurys vėjas pro atdarą mašinos langą velia plaukus.

Iriedame į Stratfordą smalsūs ir apsigandę. Ar tikrai festivalis išgelbėtas? Ar, po 28-rių metų gincams užvirus, gerai informuota publika nenumojo ranka ir nenusisuko?

Festivalio teatro vestibuly kamščiai, kaip pernai, užpėnai, prieš dešimtmetį. Dar dvi valandos iki dieninio seanso, o bilietų kasos trys langeliai apgulti. Tik jau ne šiai dienai bilietai perkami, o spektakliams už mėnesio ir už trijų. Atsiimam balandžio pradžioje užsakytus bilietus ir skubam į restoraną vėlyvą pusryčių. Parke — ažuolyne klegia universitetų jaunimas, pusryčius ant paklodžių susikrovęs. Ežerėlio pakrante vaikšto žmonės. Bangelemis iriasi gubės, išdizdžiai savo baltumą ir ilgus kaklus demonstruojančios fotografams. Pačeriui ir ažuolino keliais rieda automobiliai su kelių JAV valstijų ir visų Kanados provincijų ženklais. Viskas kaip pernai, kaip užpėnai. Niekas nenori kalbėti, kad 29-tas sezonas tik per plauką neužuvo. Ne, ne. Viskas kaip buvo, ir Stratfordo festivalis tesia savo darbą. Tuo tarpu rodomi keturi veikalai — po du Festivalio ir Avon teatruose.

Mes atvažiavom pamatyti Williamo Shakespearo komedijos ir tragedijos.

The Taming of the Shrew

Lietuvoj, regis, išsivertė į „Piktuoles (ar piktiurnas?) tramdymas“, o man išsėna „Piktuoles (ar piktiurnas) jaukinimas“. Sutramdyti galima laukinai, o čia vyras ją prisijaukino visam laikui. Tiek to.

Tai viena labiausiai išgarsintų Shakespearo komedijų, visai paprastai, filmuota, dainuota („Kiss me, Kate“). Stratforde mačiau ją 1973 ir 1979 metais, tai dabar trečias kartas. Minimams ankstesniems pastatymams buvo nubrauktas prologas, visos 275 eilutės, o 1979 m. pastatyme, regis, nukasta ir pirmojo veiksmo pradžia. Dabar irgi šen bei ten patrupinta, bet prologas paliktas. Katilius Christopher Sly aprengtas turtulio rūbais, pasodintas balkone, gerė ir svaide aktoriam replikas, o smuklės tarnai, scenos pakraščiuose išsidraikę, irgi vaidinimą stebėjo bei gyvai reaguavo. Tad buvo taip, kaip dramaturgas nori — vaidinimas vaidinime. Dekingas Shakespearas, manau, režiiseriui Peter Dews iš už keturių simtmetių paplojo, juoba, kad pastarasis (režiiserius) pasistengė prologą publikai labai patraukliai pateikti.

Tarp keliųolikos pagrindinių „Piktuoles jaukinimo“ veikėjų, visada svarbiausi lieka pati piktuoletė Katharina ir ją vesti bei „dresuoti“ nepabūgęs Veronios aristokratas Petruchio. Pirmosios rolė atliko visiškai naujokė Stratforde, bet patyrusi teatro bei filmų aktorė Sharry Flett, o antrąjį suvaidino Anglijos Shakespearo festivalio, Kanados radijo, teatrų bei filmų aktorius Len Cariou. Ji iš atstumiančiai kaprizingo, žiaurios palaipienio perėjimo į moteriškai švelnią, atsidavusią, mylinčią. Jis buvo vyriškas ir valingas, bet ne toks laukinis, kaip dramą skaitydamas gali išsivaizduoti. Lynne Griffin atliko Biancos rolę. Temperamentinga, žaisminga kokeitė, patraukliai apgaudinėjanti tris dėl jos galvas pametusius vyrus, valdanti tėvą,

Aktorius Lewis Gordon (Menenius Agrippa) Shakespearo tragedijoje „Coriolanus“.

Nuotr. Roberto C. Ragsdale

Aktoriai Len Cariou (Petruchio) ir Sharry Flett (Katharina) Shakespearo komedijoje „The Taming of the Shrew“.

Nuotr. Roberto C. Ragsdale

Poeto sugrįžimas į gimtąją žemę

Česlovo Milošo 70 metų amžiaus sukakties proga

ALF. TYRUOLIS

1980 metų Nobelio literatūros premiją laimėjęs Česlovas Milošas (Czesław Miłosz), gimęs 1911 m. birželio 30 d. Šešiuose, Survilaiškio vls., Kėdainių aps. ir ten praleidęs savo vaikystę ir ankstyvąją jaunystę, į savo gimtinę Lietuvą grįžta su nuosaikiu ilgesiu tiek savo poezijoje, tiek ir prozoje kūrė, ypač savo romanu „Isos slėnis“ (Dolina Issy).

Šis romanas, išleistas Paryžiuje 1955 m., į lietuvių kalbą dar nėra išverstas, bet jau ir iš neseniai mirusio poeto J. Kėkšto versto Č. Milošo poezijos („Epochos sąmoningumo poezija“, Buenos Aires, Literatūros lankai, 1955) matyti, kiek lietuviškos gamtos nuotaikų yra patekusių į tą poeziją. Vietom ji primena Č. Milošo giminiui O. V. Milošui - Milašaus poezijos nuotaikas:

*Šiaurės šalį lanko svajonių moksleivis,
ugnim blyksi lyg Kyras ir
dilgėles pjauna,
vyšnios šaką parišęs
vandenio jauno
ieško ežero gelmėj. Ak, jūs,
žemės erškėčiai,
ką rasiu aš bedugnėj, kurioj
aš garų
nėr jau,
ant laukų suraizgytu, ledo
cisternoj? (Paukščiai)*

Kad Č. Milošo poezija persunkta lietuviškom nuotaikomis ar motyvais, patvirtino pats autorius čia rašančiam, kai buvo ruošiamas pasaulinės poezijos apie Lietuvą antologija („Nemarioji žemė“, Boston, Lietuvių enciklopedija, 1971). Yra daug eilėraščių, kuriuose pasirodo Lietuva (daugiausia Didžiosios Kunigaikštijos prasme) arba lietuvi (daugiausia „gente lituanus“ prasme). Bet yra ir kitų, kuriuose kraštas neminimas, bet jis nujauciamas. Toks yra mano poezijos atvejis. Visi gamtos vaizdai mano poezijoje yra tiesiogiai ar netiesiogiai susiję su Lietuva. Bet mano eilėraščių, ypač ankstyvesniuosius, labai sunku išversti ir dėl tos priežasties nebandžiau jų kelti anglių kalba (Laiskas iš Berkley, Univ. of California, 1968.XI.11).

Jeigu Lietuvos vardas neminimas Č. Milošo eilėraščiuose, tai ji daugeliu atvejų pasirodo jo romane „Isos slėnis“, kuris jau išverstas į anglų ir vokiečių kalbas. Tai daugiausia autobiografinis ir atsiminimų kūrinys, kartu priskirtinas prie evoliucinių ar brendimo romanų, kaip juos vadina vokiečių literatūros istorikai, ir čia jis labiau panašus į Ch. Dickenso „Dovydą Copperfieldą“, ir mažiau į H. Hesses „Peterį Camenzindą“ ar R. Rollando „Jean Christophą“, kuriuose daugiau pabrėžiama meninė evoliucija, o mūsų kalbamo romano vyriausias veikėjas daugiau linkęs į gamtos mokslus.

Lyrikas, eseistas, literatūros istorikas Č. Milošas nemaža dėmesio sukaupė ir savo prozinės kūrybos veikalu, kuriuo po daugelio metų po išvykimo vėl grįžta į savo gimtinę.

Literatūros istorikai primena Č. Milošo „Isos slėnio“ lygiai gražumą su Adomo Mickevičiaus „Ponu Tadu“, kuris ano kūrinio sąrangai turėjęs įtakos: abiem veikalais rodoma simpatija ar meilė nebegrįžtančiam „geresniui laikui“ ar

Daugiau apie Č. Milošo gimtinę galima rasti dr. P. Reklaičio studijoje „Die Heimat des Nobelpreisträgers fuer Literatur 1980, Czesław Miłosz“, J. G. Herder Bibliothek, Siegenland, 44 p.

Apytalaukio bažnyčia Nevėžio kairiajame krante, 5 km į šiaurę nuo Kėdainių. Bažnyčia baroko stiliaus, statyta 1635 metais. Joje buvo pakrikštytas 1980 metų Nobelio literatūros premijos laureatas Česlovas Milošas.

(Iš Broniaus Kvickio archyvo)

senos, taip pat į praeitį grimzta, kultūros apraiškos.

„Isos slėnio“ veiksmas vyksta prieš pat Pirmąjį pasaulinį karą ir tuoj po jo tame gražiam, romantikos pilname slėnyje, kurs, be abejo, sutampa su Nevėžio apylinkėmis, kuriose romano autorius buvo gimęs. Jaunojo Tomo gimtinė romane pavadinta lenkišku Giniu vardu, kas sutampa su pabaiga, su sulenkėjusios smulkiosios lietuvių bajorijos irimu. Dėl to čia galima įžiūrėti ir šiek tiek ryšio su Tomo Manno „Buddenbrooks“, kur irgi pavaizduotas aukštesniojo luomo šeimos irimo procesas. Apie tai kiek užsimena ir pats autorius savo autobiografijoje, pridėtoji prie minėto J. Kėkšto Č. Milošo poezijos vertimo (p. 10).

Jaunasis Tomas auga dviejų kultūrų sankryžoje, veikiamas lenkiškojo dvaro ir lietuviškojo kaimo aplinkos. Į vaiko sąmonę įsispraudžia tam tikras dualizmas, apie kurį kalba pats autorius savo „Lenkų literatūros istorijoje“, aiškindamas savo kūrinių genezę: jos pagrindinė glūdinė manichėinė, dualistinė pasaulėžiūra, nors ir labai neryškiai tepasireiškianti. Tai dvasinio ir materialinio prado kova, net per daug iškeliant blogojo prado reikšmę.

Jaunajam Tomui tenka augti ir brestei reikšmingų istorinių įvykių aplinkybėmis, kai visu aštrumu iškilo naujos politinės ir socialinės problemos, dar tebevykstant pasauliniam karui ir tojų jam pasibaigus. Lietuva ir Lenkija išsilaisvinusios iš carinio jungo, bet tarp jų, kaip „nacionalinių“ valstybių, seniai sutraukusių „unijinių“ ryši, bręsta konfliktas, kurs savo viršūnę pasiekia, kai lenkai klasta pagrobia Vilnių, dėl ko siena tarp abiejų valstybių užauga aukšta žole.

Romane taipgi parodytas konfliktas tarp sulenkėjusio dvaro ir senovinio lietuviško kaimo, vietom pasiekęs net traagiškų dimensijų. Iš to galima numatyti, koks bus likimas laisvoj ir nepriklausomoj valstybėj tų sluoksnių, kurie jautėsi esą viršum tada pavergtos tautos. Ypač Lietuvos žemės reforma palietė daugelį sulenkėjusių dvarų ir toje apskrityje, iš kurios buvo kilę Tomo tėvai ir protėviai. Ne vienas dvarui liko alternatyva: arba jungtis į lietuvių tautos atsikuriantį nepriklausomą gyvenimą, arba keltis į Lenkiją. Tuos dvarus nuo lietuvių tautos dažniausiai skyrė jau kalba, dėl ko Mairomis, nors romantiškai ir gėrė josi jų grožiu, nusiskundė dėl svetimos kalbos:

*Kaip puikūs tavo dvarai,
tėvyne,
Baltai iš sodų žalių bekys!*

Tik, brangią kalbą tėvų pamyne,
Jie mūsų širdis mažai ką riša.

(Lietuva brangi)

„Isos slėnyje“ nerasiame kokių ypatingų situacijų ar kokių ištisinės fabulos, čia tik parodytas jauno žmogaus sielos brendimas įvairiose gyvenimo fazėse, tartum kokiam veidrody, detaliam pavaizduota gamta, parodyti įvairūs būtovės vaizdai, gimtosios aplinkos papročiai, iš senovės dugno iškelti mitologiniai paveikslai. Laiko atžvilgiu čia užgrobiama gal nepilnų dešimties metų laikotarpis.

Veikalas pradedamas „Ežerų žemės“ aprašymu. Išgirdę paukščių garsus tartum iš Baranauko „Anykščių šilelio“, tuoj žinome, kad esam Lietuvoje. „Tas silpnas tervinų burkavimas ir gargalavimas, lyg kur toluoj virtų horizontas, ir tūkstančių varlių kvarkimas pievose (pagal jų skaičių galima spręsti ir apie gandrų skaičių, o jie savo lizdus turi ant namų ir daržinių stogų) tai vis meto laikų garai, kai po stipraus sniego nutirpimo pražysta purvės ir žalčioliškai rožetais žiedeliais krūmuose dar be lapų“ (1 sk.).

Jaunajam Tomui tenka augti ir senelio Kazimiero Surkonto dvaro. Pagal pavardę tai turėjo būti žemaičių kilmės bajoras, bet jau sulenkėjęs, nors šiaip jau lietuviams palankus. Kai kartą iškyla ginčas tarp Tomo mokytojo Jozefo Czarny (Juodojo) ir Vakonio, kai šis primena, kad „kiekvienas lenkas yra mūsų priešas“, Czarny atkerta, kad „Surkontai jau šimtmečiais yra lietuviai“. O ponų nemėgęs Vakonis atsauna: „Kokie lietuviai, jei ponai!“ (23 sk.).

O kaimui Surkontas turėjo būti ir nemenkas, neeilinis ponas, jei jau skaitė Comtą ir Stuartą Millį, nors tas kaimas to ir nežinojo. Kitokia Tomo senelė Michalina (Misia), kuri ne tik prieš lietuvius nusistatė, bet ir lietuviškų pamokslų klausyti nenori ir didžiai nepatenkinta, kad Tomą moko su „nacionalistais“ susidedęs Jozefas Czarny ir dar kad ponų vaikas turi bendrauti su kaimo vaikais. O jį išvengti negali, štai kad ir kaimyno Akulonio vaikai Jozukas ir Onutė, su kuriais gerai sutaria, bet kai po eiles metų Tomas kartą sutinka jau išaugusią Onutę, šiai Tomas jau atrodo „per poniškas“, ir jų ryšiai visai nutrūkė.

Bet kur kas blogesnės įtakos Tomui galėjo turėti tokie lenkiškos orientacijos kaimynų vaikai, kaip Domcia (Domininkas) Malinowski, kuris,

kaip koks tikras „zbitkininkas“, kartą su kitais tokiais pat sėbrais išniekino net šv. komuniją, dėl ko Tomas nuo jo turėjo bėgti siaubo pagautas.

Aplamai romane retkarčiais pasitaiko ir kitų ryškesnių natūralistinių užuominų, pvz. kad ir vad. „seks“ srity. Lietuviškam kaimui turbūt buvo nežinomas toks „meilės ritualas“ (žinoma, neteisėtas), kokį praktikavo Barbarka su Romualdu Juchnievičium, šaukdamasi, lyg kokios pagalbos nuo negerų dvasių, į savo šventuosius! Gal ir Tomas, kaip vaikas, neturėjo matyti kai ko per daug „natūralistiško“ dargi savo senelės mirties valandą. Vaikų „pakrūminiai“ išdykavimai čia irgi „nevynojami į vatą“. Bet visa tai paveikia lyg kokios nematomos dvasios („Galios“), apie kurias autorius ne kartą užsimena ir kurių buvimas kiek paaikšina aną užsimintą dualistinę teoriją, kurios pradų šiek tiek esama romane.

Čia sutinkame ir daugiau lietuvių, dažniausiai su senovinėm, archaizėm žymėm, kaip audėjas Pakienas, ar „burtininkas“ Masiulis, kurs bando „nuraminti“ savo burtais sielą girininko Baltazarą, nušovusio rusų „plienčiką“, ar sąžinę Barbarkos, nusidėjusios su Rom. Bukowskiu (už kurio vėliau išteka, didžiam jo motinos apgailėstavimui, kad bajoriškas kraujas liko „suterštas“).

Tomo tėvo ir motinos Lietuvoje nėra. Motina gyvena Lenkijoje, o apie tėvą tiek nežinom, kad jis lenkų kariuomenėj kariauja prieš bolševikus. Užsidiarius Lietuvos - Lenkijos sienai, jiems ir atvykti į Lietuvą būtų buvę keblu. Motina slapta atvyksta tik romano pabaigoje išsivežti sūnaus Tomo, kai šiam jau buvo suėję trylikai metų.

Tolimesniam Tomo auklėjimui įtakos turėjo jo senelis, supažindinęs jį su gamtos mokslais, botanika, zoologija, iš ko netrukus kilo Tomo pamėgimas medžioti. Medžioklėms Borkūnuose pas Bukowskius ar net tolimam Alantos ežerui romane paskirti ištisi skyriai. Žinoma, kaimiečiai nemedžioja, medžioja tik ponai. Dėl to ir Tomas, kaip ponų vaikas, kartą bemedžioldamas ties Pagirų kaimu, kaimiečio buvęs net išplūstas, nors šiam, bedirbantiame, buvo pasakęs lietuviškai „Padėk Dievu“. Nelabai maloniai „pilulė“ gavęs Tomas nuryti, ką gi ponas.

Bet nors ir kaip Tomas buvo igudęs medžioti, tas amatas, susijęs su žvėrelių žudymu, jam nebuvo prie širdies. Labai

grauždavo, jei nepasisekdavo medžioklės žygis, o dar daugiau, kai kartą per klaidą pašovė mažytę voveraitę. Čia pergyveno tą pat, ką J. Biliūno „didvyriškai šaudęs šunis ir iš tolo neįautęs to, kas pergyventa „Brisiaus gale“.

„Isos slėnio“ įtampa prasideda su žemės reformos įstatymu ir aukščiausio laipsnio pasiekia tada, kai girininkas Baltazaras uždega savo sodą, užmuša su kitais kaimiečiais gesinti atskubėjusį senąjį Vakonį, o šio sūnus nūdėda ir patį Baltazarą.

Surkonto dvaras tebuvo vidutinio dydžio, turėjo 108,5 hektaro dirbamos žemės, apie 8 ha pievų, 30 ha ganyklų (kartu su gincytinu plotu kaimui), 40 ha Baltazaras išdirbo miško. Surkontui atsisakius nuo 30 ha gincytino ploto, jam su dukteria Helena būtų likę po apie 80 valdžios leistų hektarų. Bet Baltazaras ambicija neleido jam netekti sunkiai išdirbo ploto, o ten turėjo nusikelti Helena.

Po šitų „dalybų“ senasis Surkontas ir dukterė Helena lieka Lietuvoje, o dukterė Teklė, Tomo motina, susiranda naują tėviškę Lenkijoje. Bet ar negalėjo Tomas likti Lietuvoje ir su lietuviams pritariančiu seneliu įsijungti į lietuviškąją veiklą, iš naujo Lietuvai atsikuriant?

Iš Č. Milošo biografijos žinome, kad jis, Tomo amžiaus iš Lietuvos išvykęs, Vilniuj baigė gimnaziją, ten pat universitete studijavo teisę (nors jos ir nemėgė) ir ten jau pradėjo rašyti poeziją. Paskum dirbo diplomatinį darbą, gyveno Paryžiuje, o po to pagaliau persikėlė į Ameriką ir dirba akademinį darbą universitete.

Savo autobiografijoje Č. Milošas rašė: „Kadangi gyvenau Prancūzijoje, karts nuo karto įvyksta toks maždaug pasikalbėjimas: „Tamsta esi Oskaro Miloszo giminaitis?“ „Taip“. „Reiškia, tamsta esi lietuvis?“ „Ne, esu lenkas“. „Kaip tai, juk čia parašyta, kad tamsta esi gimęs Lietuvoje“. „Taip, bet...“ Ir prasideda ilgas aiškinimas, kurį noriausiai grindžiu Irlandijos pavyzdžiu: ten irgi dvi kalbos, vieni už gaulį, kiti už anglų kalbą, ir t.t. Visa tai nelabai patogiu, nes ši geografinė - šeimyninė maišytas dažniausiai ir lieka nesu-prasta“ (t.p. p. 9).

Kaip žinome, kalba yra svarbiausias faktorius literatūros priklausomumo klausimu. Dėl to ir Adomas Mickevičius tėra lenkų rašytojas, o O. V. Milošas - Milašas, net ir prisipažinęs esąs lietuviu, belieka prancūzų poetas.

Bet Č. Milošo „pasvirimo“ į lenkų pusę problema gal kiek padeda išaiškinti, be aukščiausio minėtų politinių bei socialinių aplinkybių, ir kai kurios psichologinės.

„Isos slėnio“ romano pabaigoje autorius duoda pluoštelį atsiminimų apie savo motiną. Kartą jo motina nuėjusi maudyti į Isą, o vaiką palikusi netoli parko, kur pasirodęs didžiulis šuo (o ir pasiutusį pasitaikydavė ir vaiką galėjo sukančioti), tad puolusi galvo-trūkčiais iš vandens vaiką gelbėti, o šis ir vėliau sapnuodavęs apie siaubingą bėgimą nuo šuns. O kai jis buvęs gal pusantros metų, susirgęs difteritu ir vos nenumiręs, o motina puolusi ant kelių ir grindin šliauždama meldė, šaukė pagalbos. Jei vaikas išgys, žadėjo keliauti į Vilnių prie Aušros Vartų Marijos. Vaikas išgijo, bet priešaisiaka dėl karo meto sumaiščių ir kitų aplinkybių liko neištesėta. Kai dabar

*) Apie Č. Milošo tautiškumo ir lietuviškumo klausimą žr. jo korespondenciją su Tomu Venclova „Vilnius kaip dvasinio gyvenimo forma“, „Metmenys“, 1979, 38, p.16-18 ir tol.

Nuotr. K. Ambrozaitis

Vladas Šlaitas

VASARA

Vėjas ir viksvos vėjuje. Tai skamba kaip atminimų ilgesys. Geriausia gulėti vasarą tarp viksvų ir klausyti, kaip viksvos vėjuje kutena ausį.

VAZONĖLIS

Saulė iš lėto leidžias. Kambarį tiktai raudonas blizgesys ir vazonėlis. Ir visame pasauly laimingiausias yra raudonas molio vazonėlis.

SENATVĖJE

Džiaugsmas priklauso tikrai džiaugsmui. Liūdesys priklauso tikrai liūdesiui.

O man priklauso tikrai senas miesto sodas ir prieškarnių vasarų ramumas.

RAUDONOS ROŽĖS

Ramus ir paprastas sekmadienis. Jau temsta. Saldus ir lengvas liūdesys. Tai rožės. Ir pirmą kartą visame pasaulyje esu liūdnasnis už raudoną rožę.

(Iš spaudai ruošiamo eilėrinkinio „Vyšnios pavasari“)

Stratfordo festivaly

(Atkelta iš 2 psl.)

Baisiai daug triukšmo. Tai vyrai rėkia tūžmingus monologus, tai, muzikos padedami, triukšmingai kariauja, tai, gausiomis scenoms keičiantis, šviesoms užgesant ar prigestant, naidi šurpus dundesy; kažkas panašaus į griaustinį, bet ne natūralus gamtos griaustinis, o senovės Romą ir jos karus vaizduojąs garsinis efektas, sukurtas muziko Gabriel Charpentier, Marceliui De Lambre ir Jean Sauvageau pagalbetint. Nežinau kodėl, bet tas dundesy žiūrovui kėlė malonų šurpuli. O tie aktorių ir statis-

mama vaiką paklausė: „Kuo norėsi būti?“ Šis atsakė: „Kunigu“. „Kodėl?“ „Kad nepasisekė medžioklė ir kad tu užmiršai savo priesaiką“.

Netrukus po to motina, pasiėmusi Tomą, išvyko iš jo gimtinės. Iš ten bus nuvažiuoję Vilnių, kur Tomas, dabar jau Česlovas, galėjo įstoti į gimnaziją, o vėliau ir universitetą baigti. Į kunigus jam nebereikėjo eiti, nes motina, be abejo, bus atlikusi seniai pasižadėtą priesaiką.

tų šauksmai, tie pagiežingi vienas kito plūdimai kūrė monotonią, žadino žiovulį.

Coriolanus rolė — jau mums pažįstamas Len Cariou. Tokio gero įspūdžio, kaip Petruchio vaidmenį, jis čia nedarė. Idomenis buvo Scott Hylands, jo priešo, sąjungininko, vėl priešo Aufidijaus vaidmenį. Ypač vykęs jo sarkazmu persunktas monologas, kai Coriolanus pasisiūlė su juo kariauti prieš Romą.

Tarp trijų dešimčių vyrų moterims tekė tik kurios kalbančiųjų rolės: Coriolanus motinos, žmonos ir dviejų kilmingųjų. Motinos Volumnijos rolė ypač didelė ir svarbi. Gaila, kad Barbarka Chilcott ją atliko nuobodžiai, vienodai, publikos neįaudindama nei balso intonacija, nei gestais. Mechanškai prieš sūnų klaupėsi, arba kaip statula, tiesi, sustingusi, ilgai, kiekvieną žodį akcentuodama, nuobodžiai kalbėjo. Prieš kelias valandas publiką Biancos role žavėjusi Lynne Griffin, čia vaidinanti Coriolanus žmoną Virgilią, pradžioje blykstelėjo mylinčios moters džiaugsmu, o vėyrą tremiant ir paskui maldaujant, kad jis nepradėtų Romos gyventojų, širdį veriančių graudumų, tragiškumu. Čia tai aktorė! Deja, jos rolė palyginti labai maža. Apie likusias dvi kilmingąsias moteris priesaiką.

(Nukelta į 4 psl.)

Muziko Juozo Karoso netekus

Neseniai Vilniuje iš gyvųjų tarpo išsiskyrė „iš pa Utenos“ kilęs muzikas — kompozitorius Juozas Karosas, sulaukęs daugiau 90 metų amžiaus. Velionis, kad ir sulaukęs žilos senatvės, pasižymėjo darbštumu, entuziazmu ir kūryba. Buvo gimęs 1890 m. liepos 16 d. Spragučio vieniemyje, Utenos apskrityje. Mirė 1981 m. birželio 6 d.

Muz. Juozas Strolia, Chicagoje gyvenusio velionio brolio Vytauto „Poilsis ant laiptų“ poezijos knygos įžangoje, be kita kito, taip rašė: „Visi Karosų šeimos vyrai: Juozas, Vytautas ir jaunesnis brolis Kazimieras, lygiai kaip ir jų sesutės buvo labai muzikaliai. Nieko stebėtino, kad visi jie neblogai skambindavo gitara, balalaka. Brolis Juozas grieždavo smuiku, armonika ir skambindavo pianinu... Vyresnioji sesuo Marijona ir dvi jaunesniosios — Sofija ir Grasiutė visos buvo neblogos dainininkės... Visų Karosų šeimos muzikinių meninių polinkių prieštatis tenka ieškoti jų iš tėvelio paveldėtoje prigimtyje. Jų tėvelis Jurgis Karosas ne tik mėgdavo klausytis muzikos, bet ir pats grieždavo smuiku, kūrė, lyg kokią šventybę, laikė savo namuose ir saugojo nuo senų laikų. Spragučio Karosų vieniemyje buvo tais

laikais gal vienintelis apylinke, kuris turėjo fortepijoną“. Juozas Karosas pirmiausia muzikos mokėsi savo gimtinėje. Paskui pas Juozą Gruodį, kuriam padėjo ir vargoninkauti. Pasibaigus I pasauliniam karui, išvyko į Latviją ir įstojo į Rygos konservatoriją. Vargonus ir kompoziciją studijavo pas prof. J. Vitolį. Gyvendamas Rygoje, artimai bendravo su vietos lietuviais. Vadovavo Rygos Lietuvių jaunimo Šviesos chorui, su kuriuo 1923 m. buvo atvykęs į Lietuvą ir dalyvavo Šaulių sąjungos suruoštame dainų vakare Kaune. Su tuo pačiu choru dalyvavo ir vėliau suruoštos keliose Lietuvos dainų šventėse. Rygoje dėstė muziką vietos lietuvių gimnazijoje ir vedė jos chorą. Čia pradėjo rašyti vokalinę muziką.

Baigęs Rygos konservatorią, sugrįžo į Lietuvą ir 1930 m. buvo paskirtas Kauno Saules mokytojų seminarijos muzikos dėstytoju ir choro vedėju. Taipgi Kaune vadovavo Dainos chorui ir buvo Valstybės radijofonijos dirigentu.

1936 m. išvyko į Klaipėdą, kur direktoriavo muzikos mokykloje. Šioje mokykloje taipgi dėstė muzikos teoriją, vargonavimą ir chorvedybą. 1939 m. vokiečiams užėmus

Klaipėdą, su visa mokykla persikėlė į Šiaulius. Pokario metais vėl buvo lemta sugrįžti į Klaipėdą ir čia sunkiose sąlygose atgaivinti ir vadovauti muzikos mokyklai. Nuo 1956 metų dėstė Vilniaus konservatorijoje.

J. Karosas stengėsi apimti daugelį muzikos sričių ir visada būti ten, kur buvo reikalingas. Dirbo vargonininku, vadovavo chorams, reikišėsi muzikos pedagogikoje. Rašė įvairių žanrų muziką. Bendradarbiavo spaudoje. Buvo vienas iš populiariausių Lietuvos muzikos darbuotojų.

Muzikos baruose spausdino savo chorines dainas. Šviesos ministerija išleido J. Karoso liaudies dainas vienam balsui su fortepijono pritarimu. 1940 m. pasirodė jo 30 dainų rinkinys.

Velionis sukūrė daug instrumentinės muzikos kūrinių, kurie dažnai būdavo atliekami rengiamuose koncertuose. Pažymėtina kamerinė sonata smuikui ir fortepijonui, sonata „Jūros legenda“ smuikui ir fortepijonui, sonata fortepijonui, styginiui kvartetui ir daug kitų kūrinių. Gal geriausiai buvo ir yra žinomos J. Karoso dainos Stikliukėlis, Anoj pusėj marelį, Augo kieme klevėlis. J. Karoso kūryba nesvetima ir išievojus lietuviams. Jo dainų savo repertuaruose turi mūsų solistai ir chorai. 1978 m. Toronto mieste surengtoje V. juoje Dainų šventėje jungtinis vyrų choras atliko jo dainą Augo kieme klevė-

Muzikas Juozas Karosas (1890.VII.16—1981.VI.6)

viams. Jo dainų savo repertuaruose turi mūsų solistai ir chorai. 1978 m. Toronto mieste surengtoje V. juoje Dainų šventėje jungtinis vyrų choras atliko jo dainą Augo kieme klevė-

lis. Velionis paliko dvi dukras, einančias tėvo pramintu keliu. Jūratė ir Rima dėsto Vilniaus konservatorijoje. P.P.

Jaunatviška heroika atostogaujant

PR. VISVYDAS

Danutė Brazytė-Bindokienė, ANGELŲ SNIEGAS. Moksline fantazijos apysaka. Išleido Akademines skaitijos leidykla 1981 m. Chicagoje. Viršelį piešė Ada Korsakaitė-Sutkuvienė. Spaudė „Draugo“ spaustuvė. Knyga 160 psl., kaina — 5 dol., gaunama ir „Drauge“.

Neretai šnekame apie visokią pasisventimą bei heroizmą politinėje arenoje. Man regis, lietuviškų knygų rašymas jaunimui irgi yra tam tikra heroika. Turimi mintys išievojus sąlygas anglosaksų vandenynė. Čia gi įtraukti jaunuolių lietuvių knygų skaitymą yra nelengviau negu surasti naują nežinomą salą.

Rašytoja Danutė Brazytė-Bindokienė rašo knygas jaunimui. Tam ji turi neeilinį talentą, gaivinamą lakios vaizduotės ir meilės vaikams. Štai, pasivertęs žaliūkišku recenzentu, skaitau jos naująsias veiklas „Angelų sniegas“. Noriu tuoj pat pabrėžti, kad šioje moksline fantazijos apysakoje didaktiškas didvyriškumas tarpsta kaip tie iš paslaptingo „angelų sniego“ išsprogę augalai. Jei būčiau trečiaklasis gimnazistas ir gyventčiau Kaune, apysakos nuotykių maniję gyvuotų ilgokai. Ne vien gyvuotų, bet ir skatintų būti jautriu, samaniu, veikliu, garbingu gamtos bei žmonijos draugu.

„Angelų sniegas“ aprašoma darni lietuvių šeima, atostogaujanti Vidurvakarių pamiškėje. Tėveliui per vasarą dirbant mieste, mama Rimvydienė rūpinasi vaikais. Ne vien rūpinasi. Pagal visas gero auklėjimo taisykles, ji yra jų intymi draugė. Ją vaikai myli, gerbia, jos klausos. Keturiolikametis Vytenis labai domisi žvaigždžiais. Naktimis žiūri į dangų. Šnekasi su mama apie padarėjus meteoritų kritimą. Vienas ką tik nukrito į gretimą miškelį.

Vytenio sesutė Dainė yra ypatinga mergaitė. Poetė! Ji mamiui pažadėjo rašyti eiles tik lietuviškai. Taip ji ir daro. Čia sukaliojasi dvi mielos dvynukės Liepa ir Lina. Kartu atostogauja ir Dainės draugė Rugilė, trapi mergaitė, besisielojanti suvo kūno spuožiais. Įsivaizduok, skaitytojai, kiek daug gražaus čiausėjimo yra šioje moteriškoje draugijoje. Gyvenk ir norėk. Mazi rūpestiai tik pajavirina kasdienybę. Vis dėlto iš vieno nedidelio rūpestio, iš pradžių tik keisto gamtos reiškinio — ore gausiai pasirodžiusių baltų pūkelių, užsimezga fantastinė problema. Pasirodo, tie pūkai yra ir paslaptingi, ir gresmingi. Sparčiai dauginamies, viską užklo-

ja, tampa sporomis, palijus pavirsta vešliais iškeruojusiais augalais, leidžia nuodus. Žodžiu, suparalizuoja įprastą gyvenimą. Blogiausia, kad nėra priemonių jiems naikinti. Jie nedega, netirpsta, nepranyksta. Susidaro baisi grėsmė mūsų žemei.

Panašių aprašų sukelta dramos esame ne kartą regėję šiuolaikiniuose filmuose. Grėsmės tematika nūdien labai populiaru. Ypač žmones jaudina nežinomų gamtos galių dauginimasis. Į žabangas pakliuvę veikėjai užsi-muštami ieško būdų išsigelbėti. Įdomu patirti, kaip jiems tai pavyksta.

D. Bindokienės apysakoje didvyriško gelbėtojo vaidmuo tenka berniukui Vyteniui. Jo ir jo šeimos nuotykių aprašomi su jaunuolišku raiškumu. Sakiniai mokykliniškai sklandūs, suprantami. Žodynas taupus. Nėra dailaus mandravimo su lietuvių kalbos lobiais. Nėra, antra vertus, nėra ir autentiškumo pokalbiuose. Taip išievojus gimes jaunimas nešneka. Nepaisant reikiškos vaizdavimo, pasitaikantio jūmoro ir išminties perlų, pokalbiai yra per daug knygiški. Nustėmė, išgirdęs priešmokyklinio amžiaus puputės šnekančias suaugusių mintis. Gal tai savotiška bravyra, autorės išmonė, tinkanti šio-kio žanro vaikų literatūrai.

Pernelyg schematiškai parodomas žmonijos blogis, visuomet prasiiverčias tokių nelaimių metu. Katastrofos tarpasnis tveria tik kelias dienas, o čia jau būriais siaučia išbadėjusių piktadarsių gaujos. Nelabai įtikina ir suaugusių pasaulio, ypač mokslinei pasimetimas. Aplamai visa protinė energija sutelkiama Vytenio charakteryje. Jam lemta išgelbėti žmoniją — surasti priemonę grėsmingiems erdvės augalams sunaikinti. Vargais negalais protinės Vytenis įmena mįslę.

Kaip dažnai būna, pavojui atitolus, ar tai iš džiaugsmo, ar iš atsipalaidavimo, jautresni žmonės susigraudina. Šia prasme Dainė draugė rašo savo eilėraštį: „Viskas pasibaigė laimingai. Tik man baisiai liūdna ir graudu“. Ji nepajęgia suprasti, kodėl jai taip gaila nuo druskos skiedinio išnykusio „angelų sniego“, galėjusio savo pavojingomis sporomis sunaikinti mūsų gyvybę žemėje. Dainės liūdesio tikrai-sia neupras ir jaunieji skaitytojai. Gal tik pagalvos, kad lietuviai mėgsta moksline beletistiką aplaistyti. Ašaromis. Juk esame jautri lyrikų tauta.

NAUJI LEIDINIAI

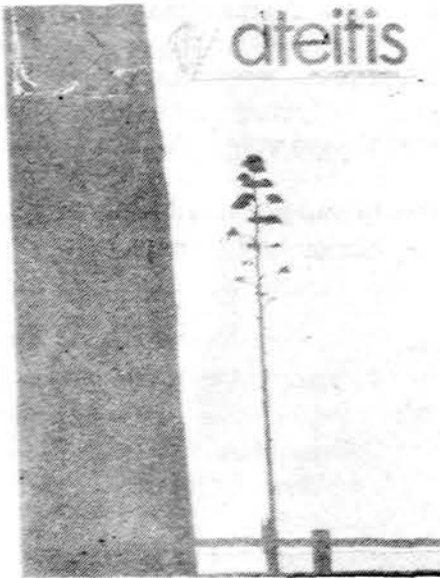
• **ATEITIS, 1981 m. ketvirtas numeris.** Ateitininkų Federacijos leidžiamas katalikiškos-lietuviškos orientacijos mėnesinis žurnalas. Vyr. redaktorius kun. dr. K. Trimaškas, 850 Des Plaines Ave., Apt. 409, Forest Park, IL 60130. Ši numerį redagavo Aldona Zailskaitė. Administruoja Juozas Polikaitis, 7235 S. Sacramento Ave., Chicago, IL 60629. Metinė prenumerata JAV ir Kanadoje — 9 dol., susipažinimui — 7 dol., Pietų Amerikoje — 5 dol., kitose kraštuose — 7 dol., garbės prenumerata — 15 dol.

Šiame numeryje Tomo Venclovos mintys apie valdinišką lietuvių tėvynę; moksleivių pažirtos ir lietuviškumą; Bažnyčia ir save; Jurašo „Savižudžio“ spektaklio Broadwayje recenzija; plati ateitininkijos veikla ir bendrosios problemos. Daug iliustracijų ir jaunatviškos kūrybos.

• **PASAULIO LIETUVIS, 1981 m. birželio-liepos mėn. Nr. 6-7.** Leidinys Bendruomenės minčiai ir gyvenimui. Leidžia Pasaulio Lietuvių Bendruomenės valdyba. Redaguoja Bronius Nainys. Redakcijos talkininkas — Romas Kasparas. Spausdina „Draugo“ spaustuvė. Administruoja Baniūtė ir Romas Kronai. Redakcijos ir administracijos adresas: pasaulio lietuvis, 5620 S. Claremont Ave., Chicago, IL 60636. Metinė prenumerata — 8 dol.

Numeryje kreipiamas dėmesys į 1941 metų sukilimą; mini-ma Vasario 16-tosios gimnazijos 30 metų sukaktis; užsimenama Poezijos dienos Chicagoje, Lietuvių veikla Venecueloje, Floridoje ir kitur; Stasys Barzdukas kelia klausimą: laikytis ar atsakyti demokratijos? Žurnalo puslapiai gausiai iliustruoti nuotraukomis.

• **LAIŠKAI LIETUVIAMS, 1981 m. birželio mėn., Nr. 6.** Religinės ir tautinės kultūros mėnesinis žurnalas. Leidžia lietuviai jėzuitai. Redaguoja Juozas Vaišnys, S.J. Administruoja A. Likanderienė. Redakcijos ir administracijos adresas: 2345 W. 56th St., Chicago, IL 60636.

Metinė prenumerata — 8 dol. Kai kas iš šio numerio: Kaip išlaikyti šeimos vienybę ir lietuviškumą (Kostas Paulius); Velnias, traukiantis Dievo vežimą (Anicetas Tamošaitis, S.J.); Zentos Tenisonaitės eilė-raščiai; Ar tai buvo stebuklas? (Grazina Kriaučiūnienė); Danutės Bindokienės knygos „Angelų sniegas“ recenzija (Julija Švabaitė) ir kt.

• **CHRONICLE OF THE CATHOLIC CHURCH IN LITHUANIA, No. 46, December 25, 1980.** A Translation of the Complete Lithuanian Original, „Lietuvos Katalikų Bažnyčios Kronika“ (S.J.). Zentos Tenisonaitės eilė-raščiai; Ar tai buvo stebuklas? (Grazina Kriaučiūnienė); Danutės Bindokienės knygos „Angelų sniegas“ recenzija (Julija Švabaitė) ir kt.

Be kita ko, pateikiama čia ir docento Vytauto Skuodžio ir kitų teismai, todėl ir leidinio viršelyje matome Skuodžio nuotrauką. Puslapiuose daug tikrovinės ir dokumentinės medžiagos, liudijančios baisy žmogaus teisių nepaisymą komunizmo okupuotame krašte.

• **R. Spalis, AUKSINIO SAULĖLYDŽIO GUNDYMAI.** Romanas. Išleido Lietu-

vių studentų tautininkų Korpl. Neo-Lithuania 1980 m. Chicagoje. tiražas 1000 egz. Knyga 384 spl., kaina — 10 dol., gaunama ir „Drauge“.

Rašytojas Romualdas Spalis užsibrėžė vienos kartos istoriją — seriją romanų su tais pačiais veikėjais, pradėjęs „Gatvės berniuko nuotykiu“, užbaigia čia „Aukšinio saulėlydžio gundymais“. Anuo plačiu savo užmoju rašytojas sutelkė gausų jam palankių skaitytojų būrį, kuris tikriausiai su malonumu perskaitys ir pastarąją R. Spalio knygą. Gal net su dar didesniu pietizmu, nes pats rašytojas jau nesulaukė jos pasirodymo, mirė 1980 m.

Įvado žodyje dar pats autorius, be kita ko, susėjo parašyti, lyg ir užsklandinius visos „Vienos kartos istorijos“ komentarus:

„Okupacijos metu stebėjau daug jaunuolių, kurie parodė nepaprastą ryžtą ir drąsą, atlikdami nuostabių žygius. Vieni jų žuvo, kiti užmiršti kukliai gyvena. Tiems visiems pilkiesiems, neišgarsintiems didvyriams skiriu tą visą „Vienos kartos istoriją“. Jų vaizdas dar labiau šviečia, nes sunkiuoju metu paaiškėjo, kad už gražaus fasado kai kada slėpėsi ir paprastas savanaudiškumas“.

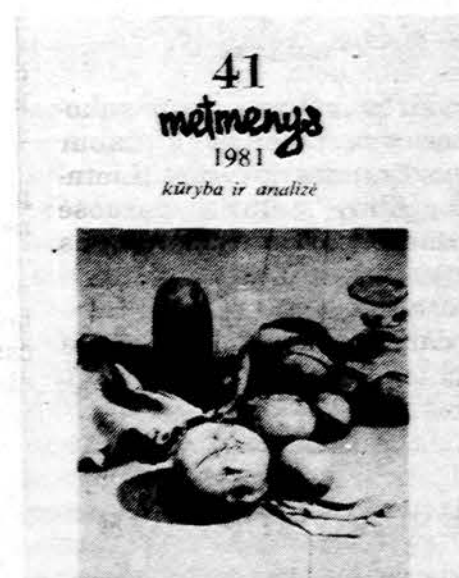
O skaitytojas, baigęs ir užvertęs pastarąją R. Spalio knygą, ne tik džiaugsis perskaitytu romanu, bet ir negalės atsikratyti liūdesio, kad tai yra dvigubas atsi-seikimas: atsi-seikimas ir su autoriumi ir su romanų serijos veikėjais, kurių žinga-

nai knygų puslapiuose nutilo kartu su autoriaus širdies plakimu.

• **METMENYS, 1981 m., Nr. 41.** Kūryba ir analizė. Leidykla AM & M Publications. Redaguoja Vytautas Kavolis, Dickinson College, Carlisle, Pennsylvania. Administruoja Marytė Paskevičienė, 3308 W. 62nd Pl., Chicago, IL 60629. Šio numerio kaina — 3 dol., keturių numerių prenumerata — 10 dol., Kanadoje ir užsieny — 12 dol., garbės prenumerata — 15 dol.

Numeris dedikuotas: „Mariui Katiliškiui, ažuolui nukirstam šaknim“. Nors šiaip numeris didžiaja medžiagos dalimi skirtas Algimantui Mackui. Tad ir pradėdamas „Delijos J. Valiukėnaitės straipsnius „Dievas, mirtis ir egzilė Algimanto Mackaus poezijoje“. Toliau duodama Eduardo Cinczo beletristikos ištrauka „Švento Petro šūny-nas“. Vėl grįžtant prie A. Mackaus, Algirdas Titus Antanaitis pateikia raštą „Algimantas Mackus. Biografijos ir būdo bruožai motinos ir draugų prisiminimuose“. Smalsumą žadina ir Kosto Ostrausko parinktos A. Mackaus laiško ištraukos: „Algimantas Mackus apie save ir dar šį tą“. Poezijai šį kartą atstovauja Heinricho Heinės netrupas „Ata Trolis (Vasaros nakties sapnas)“ vertimas, atliktas Henriko Radausko. Apie vertimą ir aplamai apie Heinrichą Heinę pridėtas dar ir Alf. Nykos-Niliūno žodis. Bronius Vaške-lis vienoje vietoje sukaupia įspūdžius ir dokumentinę medžiagą apie savotišką kontroversinį mūsų literatūros raidoje faktą, spausdinamas čia tokį rašinį: „Balio Suogos „Milžino paunksmė“ ir Vytauto Didžiojo komiteto konkursas“. Atsiminimus apie Mackų pateikia dar Jurgis Blekaitis ir Živilė Bilaišytė.

Apžvalginėje žurnalo dalyje apie Lietuvos mokslininkus ir disidentus pasisako Tomas Venclova, Kazys Almenas ir D. Aukštikalnis. Recenzuojamos šios naujesnės nuoties: Henriko Radausko „Eilėraš-čiai, 1965-1970“ (Tomas Venclova), Tomo Venclovos vertimai „Balsai: iš pasaulinės

poezijos“ (Violeta Kelertienė), Levo Vladimirovo „Knygos istorija. Senovė. Viduramžiai. Renesansas. XVI-XVII amžius“ (Barbora Vileišytė), V. Stanley Vardžio „The Catholic Church, Dissent and Nationality in Soviet Lithuania“ (Leonas Sabaliūnas). Aplamai visų keturių knygų dalykiškas, išsamus, išskirtinai aukštas akademinio lygio recenzavimas yra, kaip mūsųose reta, pasigėrėtinas. Ypač platesne apimtimi, įvairių atžvilgių nagrinėjimu ir žvilgsniais ir labai įdomius aplinkybinius kontekstus pasižymi Tomo Venclovos ir Violetos Kelertienės rašytos recenzijos.

Žurnalo dailės puslapiai skaitytoją supažindina su Nijole Kudrika ir jos keramiškos darbai.

Stratfordo festivaly

(Atkelta iš 3 psl.)

nėra nė ko kalbėti — jos teistare po keletą žodžių, trumpai scenoje pasirodžiusios.

Man „Coriolanus“ užteks dvidešimčiai metų... Bet jeigu čia ar Detroito statytų anksčiau, tai pirma pasiklausytum, kokius įspūdžius kiti išsinešė. Stebėjau, žvalgydamasis po salę: tai sen, tai ten žiojėjo tuščių kėdžių salos. Rupiai apskaičiavau, kad 15-20 nuosimčių kėdžių neužsėta. Šeštadienio spektakliui, dargi vakariniam, tai yra Stratfordo rėta išimtis. „Shrew“ spektaklis buvo perpildytas iki paskutinės kėdės.

Apžvalginėje žurnalo dalyje apie Lietuvos mokslininkus ir disidentus pasisako Tomas Venclova, Kazys Almenas ir D. Aukštikalnis. Recenzuojamos šios naujesnės nuoties: Henriko Radausko „Eilėraš-čiai, 1965-1970“ (Tomas Venclova), Tomo Venclovos vertimai „Balsai: iš pasaulinės

R. Spalis

DONELAITINĖS TEMOS KONKURSAUS

LŠST Centro valdyba praėjusiais metais paskelbė straipsnių konkursą apie Kristijoną Donelaitį, tema: Kristijonas Donelaitis — 200 metų. Buvo skiriamos trys premijos: pirmoji — 150 dol., antroji — 100 dol. ir trečioji — 50 dol. Jury komisiją sudarė: D. Bindokienė, S. Kaunelienė ir Ap.

Be čia aprašytųjų, Festivalio teatre nuo birželio vidurio vaidinamas Molière'o „Mizantropas“ o Avon teatre — Gilbert'o ir Sullivan'o „H.M.S. Pinafore“. Dar vienas veiklas Festivalio ir du Avon scenoje atsiras rugpjūčio mėnesį, o paskutinis, aštuntas, Avon scenoje rugsėjo gale. Sezonas baigsis spalio 31. Veikalų vardus priminsiu kita karta.

Visi straipsniai premijuoti balsų dauguma. Jie yra LŠST CV nuosavybė. Premijų įteikimo laikas ir vieta bus paskelbta vėliau.

Anatolijus Kairys
LŠST CV Kult. reikalų vadovas